

Maar

Van Koons
tot Kusama

is

het

Cathelijne Blok

kunst?

© 2024 Cathelijne Blok
Omslagontwerp Dog and Pony
Foto auteur © Passian Smit
Vormgeving binnenwerk Dog and Pony

ISBN 978 94 6381 179 8

www.uitgeverijpodium.nl

Inleiding

Staj jij soms stil voor dat ene schilderij? Of loop je weleens langs die ene kunstinstallatie? Durf je het hardop te zeggen als je dat marmeren beeld niet begrijpt? Waarom ik dit vraag? Omdat juist jouw eigen invulling of aanvulling is wat kunst en ook dit boek afmaakt. Met mijn boek wil ik graag kunst en de daarin verpakte verhalen tot leven brengen. Daarom ga ik met jou samen aan het werk. Google de vetgedrukte namen met een telefoon in de hand. Zoek de raadselachtige gepixelde afbeeldingen erbij op de laptop. En duik erna de online en offline kunstwereld in. Uren staren, nog een keer kijken of met vraagtekens achterblijven. Kunst komt tot leven wanneer het de toeschouwer verwacht, meesleept of zelfs ontroert. Dit boek neemt je niet alleen mee op een kunstavontuur, maar kan misschien ook een zachte duw de museumdrempel over zijn. Laat je gidsen langs beeldentuinen en digitale kunstwerken.

Onderwerpen als klimaatverandering, gender of oorlog zijn verpakt in lagen verf, digitale pixels of kleurrijke wandtapijten. Kunstwerken reflecteren op een tijd, moment of omgeving. Het zijn de multidisciplinaire vertalingen van kunstenaars, die ons laten dromen en confronteren. Kunst neemt ons mee op reis langs levensechte sprookjes of belangrijke wereldverhalen. Kunst moet gehoord, gezien en ervaren worden. Want dan kan het pas een boodschap overbrengen. Laat dit boek de start van een prikkelende kunstspeurtocht zijn. Kijk om je heen. Vanaf de bank, in een museum of op straat, kunst is overal!

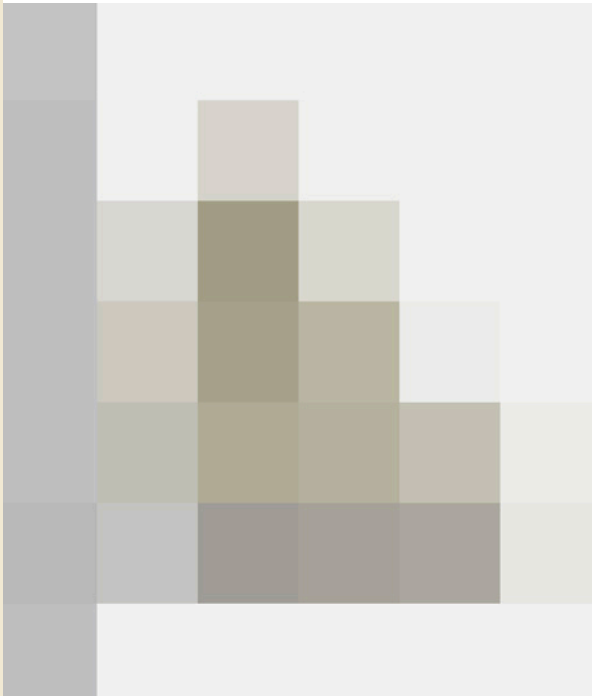
**ZE NO
TEGENW
OOK
ALLES**

EMEN
VOORDIG
ECHT
KUNST

'Sorry, maar dit is toch gewoon een wc?' Ik hoor de lichte verontwaardiging in Rubens stem. Het is het eerste uur kunstgeschiedenis en de helft van 1 vwo hangt verveeld en onderuitgezakt in de schoolbanken. Onze fanatieke docent Jill probeert de slaperige pubers tevergeefs wakker te schudden met slides vol kunst, maar helaas zit er nog weinig beweging in. Tot het moment dat het liggende urinoir van kunstenaar Marcel Duchamp op de powerpoint voorbijkomt. *Fountain*, gesigneerd met R.MUTT 1917 en bekend als een van de belangrijkste werken

Marcel Duchamp Fountain

Fountain wordt tegenwoordig vaker toegeschreven aan een andere, vrouwelijke kunstenaar, Elsa von Freytag-Loringhoven. Een belangrijk argument zou zijn dat zij in 1917 een sculptuur van een rioolpijp maakte, die exact op het urinoir leek te passen.

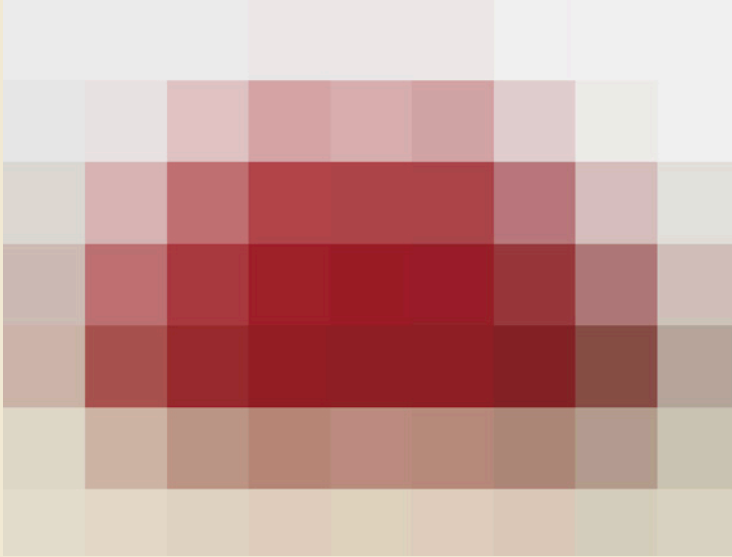
uit de twintigste eeuw, wordt al snel onderwerp van een heftige discussie. De geschiedenis lijkt zich in dit klamme, donkere lokaal te herhalen. Want de brugklassers vragen het zich een voor een hardop af: is dit nu écht kunst?

Kunstenaar Duchamp riep met deze readymade, een alledaags voorwerp gepresenteerd als kunst, in 1917 al filosofische vragen op over de functie en het doel van kunst. Een vraag waar docent Jill uitvoerig en geduldig antwoord op probeert te geven. En ze kaatst de bal hartelijk terug met een wedervraag aan het lokaal vol sceptische tieners: 'Wat zien jullie nu écht?' Het wordt even stil, op wat gekraak van chipszakjes na, en er wordt aandachtig gekeken naar Duchamps urinoir. Zelfs de luidruchtige Ruben is er volledig door in beslag genomen. Na enkele minuten doorbreekt de klaskomiek opnieuw luidkeels de stilte: 'Nee joh, dit is echt geen kunst! Breng me naar de IKEA en geef me een stift. Ik maak dit zo na!'

Een opmerking die in dezelfde categorie van dooddoeners valt als: 'Waar kijk ik nu naar?', 'Dit kan mijn broertje ook!', of: 'Waarom hangt dit in een museum?' Stiekem heeft iedereen zich dit weleens (hardop) afgevraagd. Wat niet verkeerd is, tenzij die gedachte voor altijd in je hoofd blijft rondspoken. Een manier van denken over kunst die mijn moeder bij ons thuis tackelde zodra we konden lopen. Want waar we ook waren, ze sleurde mijn broer en mij met zachte maar dwingende hand door alle musea. We moesten van haar eerst goed kijken en daarna mochten we er pas van alles van vinden.

Salvador Dalí Lippenbank

De lippenbank is Dalí's uiting van zijn obsessie met de vorm van de lippen van Hollywood-actrice Mae West.

Onze vakanties stonden in het teken van Dalí's surrealistische lippenbank, overweldigende tempels in India en naakte marmeren lijven in het Italiaanse Uffizi. Dit is achteraf gezien een extreem privilege en een luxeprobleem, maar op dat moment lagen mijn broer en ik eerlijk gezegd soms liever aan het zwembad. Ze haalde ons meestal over met de belofte van een goddelijk choco-ijsje achteraf, maar mijn moeder de kunsthistoricus zou niet laten gebeuren dat wij kunst zagen als een elitaire zondagmiddagbesteding of een overbodige hobby.

Haar truc werkte. Door haar tomeloze doorzettingsvermogen en beeldende manier van vertellen trok ze ons de omvangrijke en meeslepende kunstwereld in. Ze opende onze ogen voor geschilderde en gebeeldhouwde inkijkjes in verre werelden en geschiedenissen. Onder het genot van een dampend bord echte Italiaanse pasta praatten we na en bleef ze ons bestoken met vragen. Wat vonden we nu echt van wat we in het Uffizi-museum gezien hadden? Hadden

we *De geboorte van Venus van Botticelli* niet gemist? En de belangrijkste vraag bleef terugkomen: wat zagen wij?

Mijn moeder gaf vervolgens met liefde nog een kleine beeldende nabeschouwing van de museumtour. We hingen aan haar lippen als ze ons meenam in de magische wereld van Michelangelo's gebeeldhouwde meesterwerk: de heldhaftige *David*. Daar stond dit goddelijke enorme wezen dan, midden tussen de fotograferende toeristen en shoppende Italianen. Deze meer dan vijf meter grote held heerst over het Florentijnse plein, voor het stadhuis, Palazzo Vecchio. De uitleg van onze moeder bij de enorme reus zorgde ervoor dat ik wegdroomde bij een mythologisch sprookje vol strijdende goden.

De *David* zou aanvankelijk bedoeld zijn om op de kathedraal van Florence te worden geplaatst, maar kwam terecht op het Piazza della Signoria in Florence.

Michelangelo David

Mijn moeders enthousiasme werkte zo aanstekelijk dat ik jaren later, op mijn twintigste, uiteindelijk vooraan zat bij de studie kunstgeschiedenis. Pagina's en presentaties vol weelderige bloemstillevens, kleurrijke zelfportretten en gigantische sculpturen trokken aan mij voorbij. Ik bracht nachten door in de donkere krochten van de universiteitsbibliotheek en scrolde langs de foto's van **Jeff Koons, Helmut Newton en David LaChapelle**. Terwijl foto's vol blote borsten en glanzende billen mijn beeldscherm sierden, bleef de vraag van mijn moeder en lerares Jill door mijn hoofd echoën. Want wat zag ik nou precies?

Mijn blik bleef hangen bij de zwart-witfoto van Newton waarop een halfnaakt model in de open bek van een krokodil ligt: *Crocodile Eating Ballerina*. Mijn lichte ongemak en blozende wangetjes bij het bekijken van deze foto lieten me nadenken over de weergave van de vrouw, niet alleen in dit werk en in de kunst, maar overal om me heen. Ik ging steeds kritischer om me heen kijken en kwam – vanzelfsprekend – in aanraking met feminisme. Juist mannelijke kunsttitanen als Koons, Newton en LaChapelle zorgden ervoor dat ik vragen begon te stellen.

Wat vond ik als vrouw van al deze naakte lijven op hun foto's? En waarom was dit kunst en niet gewoon een vies plaatje geschoten door een (beroemde) man?

Helmut Newton
Crocodile Eating Ballerina

Het waren vragen die me zelfs aanzetten tot het schrijven van mijn masterscriptie over de beeldvorming van de vrouw in de fotografie. Op bijna elke pagina in de talloze kunsthistorische overzichtsboeken die ik las tijdens het schrijven van mijn scriptie stond wel een vrouw afgebeeld. Op krachtige fotografische werken, kleurrijke schilderijen of in de vorm van marmeren beelden. Ze vormden samen een cultuurhistorisch beeld van de vrouw. Maar dit beeld, zoals in vele andere disciplines, wordt voornamelijk bepaald door mannelijke vertellers. Waar waren de vrouwen? En dan bedoel ik niet de naakte lijven, maar de schrijvers en de makers.

Die vraag was voor mij de trigger om door te zoeken naar de zichtbaarheid van vrouwelijke kunstenaars en er zelfs een platform, The TittyMag, omheen te bouwen. Mijn eigen reactie op Newtons foto's vol vrouwelijk naakt zorgde ervoor dat ik beter ging kijken naar de vrouw voor én achter de camera. Ik wilde meer weten over wat ik zag en hoe ik dit kon plaatsen. Het werd me overduidelijk dat de blik van de vrouwelijke maker nog te weinig ruimte en erkenning krijgt binnen de kunstwereld. En dat begon allemaal met die ene foto van een krokodil en blote billen (het zou zo de titel van een boek kunnen zijn). Ik begon kritischer te kijken naar wat er te zien was in kunst en tegelijk naar wat ik miste. Het zette me aan om kunst niet alleen te zien als iets wat zich binnen de muren van een museum afspeelt, maar iets wat overal in ons dagelijks leven aanwezig is.

Kijk eens rustig om je heen. Wat heb je vanochtend uit de kast getrokken? Waar zit je op? Welk gebouw zie je aan de overkant van de straat? Deze voor ons 'normale' en dagelijkse dingen zijn ooit ook door iemand bedacht en ontworpen. Ze zijn het resultaat van bepaalde keuzes. Ze werden en worden gecreëerd vanuit een noodzaak, of zijn ontworpen als teken van macht.

Van de dingen die we nu met zorg bewaren binnen de gekoelde museale ruimtes tot aan de straatart op de hoek van je straat, ze zijn een weergave van het specifieke moment in de tijd waarin ze gemaakt zijn, maar bieden ook inzicht in de onstuimige wereld waarin we nu leven. We kunnen via al deze kunst even een tijdmachine instappen en zo een historische en maatschappelijke tijdlijn uittekenen. Ze vertellen belangrijke persoonlijke en collectieve verhalen, maar reflecteren ook in verschillende kunstvormen op elkaar. Het kan je laten nadenken, inspireren, maar ook confronteren. Kunst is bovenal een van de oudste en meest diverse vormen van reflectie.

In tijden van onzekerheid en oorlog wordt kunst vaak als eerst vernietigd, maar juist in die tijden wordt er ook veel gemaakt. Op kunst wordt driftig geboden tijdens fancy veilingen en er zit meer geld in dan in de oververhitte woningmarkt. Kunst roept reacties op, en emoties als woede en verdriet, of juist een glimlach. Ze heeft van alles over zich heen gehad, van taarten tot tomatensoep en rode verf. En soms kan een verschrikkelijk

belangrijk maatschappelijk thema of urgente problematiek met behulp van kunst opnieuw wereldnieuws worden.

Kunst speelt een wezenlijke rol in onze maatschappij en geschiedenis, en toch wordt diezelfde kunst te vaak gezien als een overbodige elitaire hobby en is het helaas het eerste waar door de politiek op wordt bezuinigd. Docent Jill en de kunsttochten met mijn moeder lieten me inzien wat de kracht is van kunst: het tonen van de verhalen die al lang bestaan, maar niet altijd zichtbaar zijn. Kunst vertelt al eeuwenlang de omvangrijkste geschiedenis en biedt wereldse inzichten op de meest uiteenlopende manieren, maar dan moeten we wel even stilhouden om ernaar te kijken, of het een platform bieden. Want waar zouden we zijn zonder de kunst?

Kunst stopt niet bij muren vol schilderijen en monumentale gangen vol marmeren beelden. Er is zoveel meer. Vandaar de keuze om traditionele kunstvormen juist niet de hoofdrol te laten spelen in dit boek. Online valt er voor velen van ons nog een hele extra kunstwereld te ontdekken. In magische kunstinstallaties kunnen we even vluchten voor de dagelijkse realiteit, door te verdrinken in wat we allemaal om ons heen zien. We tonen met het dragen van stoffen wie we zijn. Met foto's vereeuwigen we belangrijke momenten, terwijl performance een directe confrontatie oplevert. Op de volgende pagina's onderzoeken we wat kunst allemaal is en kan zijn – van de OG's tot de laatste trends, van **Yayoi Kusama** tot Jeff Koons

– zodat je hopelijk beter gaat kijken en je misschien steeds meer vragen gaat stellen bij wat je ziet. Ik beloof je: na het lezen van dit boek is geen museumbezoek of Instagram-scrrol meer hetzelfde. Want als een urinoir en een stel billen dit teweeg kunnen brengen, stel je dan eens voor wat een heel boek met dit soort kunst kan doen.

De rijdende kunstkaravaan

Een van de voor mij meest uitdagende dingen bij het schrijven van dit boek: kunst-tijplijstjes op maximaal één pagina. Lijstjes die non-stop veranderen en zeker niet eindig zijn, dus vul vooral aan! In dit eerste lijstje vind je tijdelijke, soms vluchtige of jaarlijks terugkerende kunstervaringen, die blijvend in je geheugen gegrift zullen staan. Van internationale beurzen en kleurrijke biënnales tot feestelijke galerieweekends.

- 01 Biënnale: gigantische tweejaarlijkse kunsttentoonstellingen, die over de hele wereld plaatsvinden. Er zijn er ontzettend veel, maar de must-go-to is Venetië. Al is het maar voor het tochtje op de boot over de wateren van deze historische stad, dat al een kunstwerk op zichzelf is.
- 02 Er zijn meerdere Design Weeks over de hele wereld, van Milaan en Parijs tot aan Japan. Maar dichterbij huis, in Eindhoven, vind je de geweldige Dutch Design Week. Van futuristische mode tot zelfrijdende auto's, je loopt na dit bezoekje minstens tien jaar voor.
- 03 Berlin Art Week, Art Antwerp, en er zijn er nog veel meer: bijna elke grote stad ter wereld heeft wel een art week met geweldige gallery routes, die soms zelfs online doorgaan.
- 04 Art Basel. Een kunstbeurs die te vinden is van Hongkong, Leipzig en Parijs tot Miami Beach. Na een bezoekje ben je weer helemaal op de hoogte van de nieuwste must-see, of must-buy kunst (mocht je een redelijk zakcentje bij je hebben).
- 05 Tefaf. Een kunst- en antiekbeurs van tien dagen in Maastricht. Heerlijk om rond te struinen, en kunst en de meest geweldige mensen (die soms zelf hele kunstwerkjes dragen) te kijken.
- 06 SXSW (South by Southwest Festival) in Austin, Texas, waar je een futuristisch inkijkje krijgt door middel van muziek, interactieve media en tentoonstellingen.
- 07 Unseen. Tijdens deze beurs wordt het Westergasterrein in Amsterdam omgetoverd tot een grote fotosensatie.
- 08 AKA (Also Known As Africa), een fantastische beurs met alleen maar hedendaagse Afrikaanse kunst in hartje Parijs. Deze kunstbeurs valt als je geluk hebt samen met Paris Photo!
- 09 Nog een kunstbeurs, die de hele stad Rotterdam op stelten zet: Art Rotterdam. Van atelierfeestjes tot speciale tentoonstellingen in galleries. De locatie – de Van Nelle Fabriek – alleen al is meer dan de moeite waard.
- 10 Art Cologne, ARCO Lisboa, ARCO Madrid, Frieze Masters London, Tokyo International Art Fair, BRAFA Art Fair Brussel, Artissima Fair in Turijn: overal ter wereld zijn er de meest geweldige kunstbeurzen en terwijl ik dit schrijf, wordt er waarschijnlijk al weer een aantal georganiseerd.

**FO
GRA**

ATTO AFFIÈ

Carlijn Jacobs

Fotograaf

'Art is to escape
from reality.'